

**Milli Dayanışma,
Kardeşlik ve Demokrasi
Komisyonu'na
Görüş ve Önerilerimiz**

TÜM BEL-SEN

Giriş

Sendikamız, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren kuruluş çalışmalarına başlamış ve 20 Aralık 1990 tarihinde resmi olarak kuruluşunu tamamlamıştır. Bugün 42 şube ve 18 il temsilciliği ile faaliyet yürüten Tüm Bel-Sen, EPSU ve PSI gibi uluslararası konfederasyonlara üyedir ve yaklaşık 40 bin yerel yönetim emekçisini temsil etmektedir.

Tüm Bel-Sen, ülkemizde yoğun çatışmaların yaşandığı ve anti-demokratik uygulamaların zirveye ulaştığı bir dönemde kurulmuştur. Kuruluşundan itibaren sendikamız, hem bu anti-demokratik uygulamaların mağduru olmuş hem de çatışmalı sürecin yarattığı toplumsal, ekonomik ve sosyal tahribattan etkilenmiştir. Yerel yönetimlerde faaliyet yürüten bir sendika olmamız nedeniyle, sadece çatışmaların fiziksel sonuçlarını değil, aynı zamanda yıllardır mağduru olduğumuz bu çatışmaların ve anti-demokratik uygulamaların yapısal nedenleri hakkında da önemli bir deneyim ve birikime sahibiz.

Sendikamız, çeşitli tarihlerde yayımladığı broşürler, raporlar ve açıklamalarla edindiği birikimi sistematik olarak kamuoyuyla paylaşmaktadır. “Özgür, Katılımcı ve Demokratik Yerel Yönetimler” başlıklı broşürlerimiz ve diğer metinlerimizde; anadilde yerel yönetim hizmetlerinin gerekliliği, kayyım uygulamalarının ve muhalif belediyelere yönelik siyasi saikli operasyonların yerel yönetimlerin işleyişi üzerindeki olumsuz etkileri ile bu uygulamaların anti-demokratik niteliği ve sendikal faaliyetlerin engellenmesi konusundaki değerlendirmelerimiz ayrıntılı biçimde sunulmuştur.

Kürt sorununun demokratik yollarla çözümü ve çatışmalı sürecin sonlandırılmasına katkı sunmak amacıyla kurulduğu ilan edilen “Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu”na sunulmak üzere hazırlanan bu raporda; görüş, değerlendirme ve önerilerimiz genel başlıklar altında sunulmaktadır.

Bu bağlamda, raporda:

- Tüm Bel-Sen'in kuruluşundan bu yana çatışmalı süreçler ve anti-demokratik yasa ve uygulamaların sendikal faaliyetler ile sosyal yaşam alanları üzerindeki etkileri,
- KHK'lar eliyle ihraç edilen üyelerimize ilişkin sayısal veriler,
- İhraçlar nedeniyle üyelerimizin yaşadığı ekonomik, sosyal ve sağlık ile ilgili mağduriyetler,
- Kayyım uygulamalarına ilişkin veriler ve bu uygulamaların anti-demokratik niteliği ile yerel yönetim hizmetlerinin aksamasına dair rnekler,
- Ulusal ve uluslararası hukuk bağlamında, işkolumuzu ilgilendiren mevzuata ilişkin öneri ve görüşlerimiz, yer almaktadır.

1. SORUNUN TARİHSEL ARKA PLANI

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana Türkiye'nin temel toplumsal ve siyasi gündemlerinden biri olan Kürt sorunu, uzun yıllar boyunca hükümetler tarafından sosyal, siyasi ve kültürel boyutları dikkate alınmadan, ağırlıklı olarak bir "güvenlik" meselesi çerçevesinde ele alınmıştır. Oysa 1921 Anayasası, demokratik içeriği ve Türkiye'de yaşayan tüm toplumsal kesimleri kapsayıcı karakteriyle, Cumhuriyet'in inşa sürecinde farklı kimliklerin bir arada temsil edilebileceği çoğulcu bir zemin sunmaktaydı. Ancak ilerleyen süreçte, siyasi otoritenin etnik ve dini açıdan tekçi bir perspektife yönelmesi, yüzyılı aşkın süredir toplumsal gerilimlerin derinleşmesine, hak ihlallerinin artmasına ve ciddi ekonomik, insani ve zamansal kayıplara neden olmuştur.

Bu yaklaşımın bir sonucu olarak "Kürt Sorunu" olarak ifade edilen mesele giderek daha da kökleşmiş; güvenlikçi ve baskıcı politikalar yalnızca Kürt kentlerinde değil, ülkenin dört bir yanında etkisini göstermiştir. Yurttaşların en temel demokratik talepleri ile emekçilerin ekonomik ve mesleki hak arayışları da aynı biçimde güvenlik eksenli yaklaşımlarla bastırılmıştır. Böylece Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana siyasi otoritelerin uygulamaları, sorunu sistematik biçimde derinleştiren bir sonuç doğurmuştur.

1925 yılında yürürlüğe giren Takrir-i Sükûn Kanunu ve Şark Islahat Planı ile birlikte basın ve yayın üzerinde yoğun baskılar kurulmuş; Kürtçe başta olmak üzere Türkçe dışındaki dillere yönelik yasaklayıcı ve kısıtlayıcı önlemler uygulanmıştır. 1927'de kurulan Umumi Müfettişlikler aracılığıyla bu ayrımcı politikalar genişletilmiş ve kültürel asimilasyonu derinleştirecek biçimde yürütülmüştür. Bunun yanı sıra "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyalarıyla Türkçe dışındaki dillerin kamusal alanda kullanımının engellenmesi hedeflenmiş, bu da hızlı bir asimilasyon sürecine zemin hazırlamıştır.

1930'lu yıllarda çıkarılan Mecburi İskân Kanunu ve Tunceli Vilayetinin İdaresi Hakkında Kanun gibi düzenlemelerle zorunlu yerinden edilme, kültürel asimilasyon ve

demografik yapıyı değiştirmeye yönelik politikalar hayata geçirilmiştir. Bu güvenlikçi ve asimilasyon merkezli yaklaşımlar, çeşitli yasal, idari ve siyasi uygulamalar aracılığıyla 1980’li yıllara kadar kesintisiz biçimde devam etmiştir. 1980 askeri darbesi sonrasında ise bu politikalar yeni anayasada yer alan hükümlerle kurumsallaştırılmış, Kürt kimliği ve Kürtçe zerindeki yasaklar daha da ağırlaştırılmıştır.

1987 yılında kurulan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ile birlikte Bingl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkri, Mardin, Siirt, Tunceli, Van, Adıyaman, Bitlis ve Muş gibi Kürt illerinde hukuk dışı uygulamalar olağan hale gelmiştir. 1992’den itibaren yoğunlaşan köy boşaltma ve yakma uygulamaları sonucunda OHAL Bölge Valiliği verilerine göre boşaltılan köy sayısı 820, mezra sayısı 2.345 olup bu süreçte 378.335 kişi zorla yerinden edilmiştir. İçişleri Bakanlığı verilerine göre ise boşaltılan köy sayısı 945, mezra sayısı 2.021’dir. Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunda yapılan bir çalışmaya göre zorla yerinden edilen yurttaş sayısı yaklaşık 1 milyon 201 bin kişidir. Yine bu dönemde 1.964 yurttaşımızın faili meçhul cinayetlere kurban gittiği, insan hakları örgütleri tarafından belgelenmiştir.

Kürt sorununun güvenlik odaklı bir yaklaşımla ele alınması; demokrasi ve insan hakları temelinde çözüm yerine baskı ve asimilasyon yöntemlerinin tercih edilmesi, sorunu her geçen gün derinleştirmiş, toplumda telafisi zor bölünmeler ve karşıtlıklar yaratmıştır.

1993 yılında, Turgut zal döneminde Kürt sorununun çözümüne dair güvenlikçi politikalar dışında bazı fikirler gündeme gelse de, hakim militarist iklim ve şiddet sarmalı, demokrasi ve insan hakları odaklı tartışmaların gelişmesine izin vermemiştir. 1999, 2009-2011 ve 2013-2015 yıllarında sorunun barışçıl yöntemlerle çözümüne yönelik süreçler başlatılrsa da, her seferinde bu girişimler sonuçsuz kalmış ve daha şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.

Tüm Bel-Sen olarak, kuruluşumuzdan bu yana üyelerimizin çalışma ve yaşam koşullarına ilişkin faaliyetlerimizin yanında, tüm toplumu ilgilendiren sorunların barış, uzlaşı ve emekçilerin lehine çözümü konusunda inisiyatif aldık. Bu bağlamda,

komisyonun çalışmalarıyla ve Kürt sorununun çözümü bağlamında ilk ve en önemli talebimiz barıştır. atışmaların sonlanması, Kürt sorununun demokratik yollarla ve hak temelli bir biçimde çözülmesi temel talebimizdir.

Bu doğrultuda, bugüne kadarki girişimlerden dersler çıkarılarak, her ne pahasına olursa olsun çatışmaların sonlandırılması ve Kürt halkının demokratik haklarının yasal ve anayasal güvence altına alınması gerekmektedir.

Sürecin başarıya ulaşabilmesi için atılması gereken en önemli adımlardan biri de sürecin toplumsallaşmasıdır. Köklü, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutları olan bir sorunun çözümünde, belirli bir dönemle sınırlı ve yalnızca siyasi partilerden oluşan bir mekanizmanın yeterli olmayacağı açıktır. Bu nedenle, emek örgütleri başta olmak üzere sorunun doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği tüm kesimlerin tartışmalara ve çözüm sürecine dahil edilmesi ve sorunun çözümü için süreyle sınırlandırılmamış bir platform kurulması gerekmektedir.

Emekçiler olarak yıllardır hasretini duyduğumuz barış ve eşitlik özleminin, siyasi hesaplara kurban edilmemesi gerektiğini vurguluyoruz. Bu nedenle, Kürt yurttaşlarımızın bugüne kadar yaşadıkları mağduriyetlerin giderilmesi ve kolektif haklarının teslim edilmesi kadar, ülke genelinde demokrasinin güçlendirilmesi; hangi görüş, inanç veya etnik gruptan olursa olsun hiç kimsenin ötekileştirilmediği ve siyasi iradesine saygı gösterildiği bir Türkiye talebimizi yineliyoruz.

2. İHRAÇLAR

15 Temmuz 2016 tarihindeki askeri darbe girişimi sonrası başlatılan kamu emekçilerinin haksız ve hukuksuz ihraç süreçleri toplumsal barış ve demokrasi sürecinin temel gündemlerinden biri olarak ele alınmalıdır.

Çünkü; 15 Temmuz sonrasında “paralel devlet yapılanmasının temizlenmesi” diye başlatılan kamu emekçilerinin bir gecede ihraç edilme süreci kısa bir süre sonra hızla tekçi klasik inkâr ve imha çizgisinin güncellenmesinin manivalesi haline getirilerek, savaşa karşı barışı savunan; ayrışma ve ötekileştirmeye karşı çoğulcu demokrasiyi ve birlikte yaşamı savunan emekçilere yöneldi.

Bu yönelişin ilk hedefi de KESK üyeleri oldu. Binlerce KESK üyesi haklarında hiçbir kanıt olmamasına rağmen kamu görevinden ihraç edildiler. “Paralel devlet yapılanması”na diye başlayan süreç; iktidarların en çok kullandığı kavram olan “terör” ve “terörist” genellemelerinin içine gerçek demokrat-muhalef kesimlerin dahil etmesiyle asıl karakterini ortaya çıkardı.

Toplumun gözünde “terör” diye bir öcü yaratıldıktan sonra; kişileri, kurumları hedef almanın toplumsal meşruiyeti bulunmuş oldu. FETÖ üzerinden başlatılan “terör örgütüyle iltisaklı ve irtibatlı” fişlemeleri; emekten, demokrasiden, barış, adalet ve özgürlüklerden yana kişi ve kurumların hedef alınmasının toplumsal izahı olarak kullanıldı.

Bu sayede bir gecede on binlerce kamu görevlisi, haklarında disiplin soruşturması dâhil hiçbir yargılama yapılmaksızın, işlerinden atıldı. İktidar, tekelleşmiş medyası eliyle toplumun çoğunluğunda öyle büyük bir tehdit algısı yarattı ki; kimse yapılan “*bu yapılanlar hak ve hukuka uygun mu*” diye sormaz hale getirildi. Bu uygulamaları sorgulayan barış, demokrasi, eşitlik ve özgürlüklerden taraf olan gerçek ve samimi demokratları ise her farklı sesin rahatlıkla sokulduğu “terör” torbasına koyarak; farklı düşünme potansiyeli olan kişileri de susturarak, toplumun genelinde sessizce onay sağlanmış oldu.

Bu kapsamda ilki 20 Temmuz 2016 tarihinde yayımlanan KHK'larla sendikamız üyesi 1.543 yerel yönetim emekçisi ihraç edilmiştir. Söz konusu ihraçlar gayri hukuki ve keyfi nedenlere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bugüne kadar yaklaşık 400 üyemiz göreve iade edilmiş olsa da, ihraç edilen ve sözleşmesi feshedilen yaklaşık bin üyemiz hâlâ görevine iade edilmemiştir.

İhraç edilen üyelerimiz, yaşadıkları ekonomik ve sosyal sorunların yanında çalışma haklarının ellerinden alınması nedeniyle birçok sağlık problemiyle de yüz yüze kalmıştır. Serdar Sıtkı, Ensari Kılıç, Mustafa Andiç, Mahmut Karahan, Mehmet Selim Buzbay, Ersoy Özgür Özvan gibi üyelerimiz, ihraç oldukları dönemde çeşitli biçimlerde yaşamlarını yitirmiştir. Bu arkadaşlarımızdan bir kısmının ailelerine, yaşamlarını yitirdikten sonra, komisyon veya mahkeme kararıyla işe dönüş kararı iletilmiştir.

Örneğin, üyelerimizden Ersoy Özgür Özvan Van Büyükşehir Belediyesi VASKİ Genel Müdürlüğü'nde kamu görevlisi olarak çalışmaktayken, 14 Temmuz 2017 tarihinde yayınlanan bir OHAL KHK'sıyla haksız ve hukuksuz bir şekilde ihraç edilmiş ve yakalandığı kanser hastalığı nedeniyle 12 Haziran 2021 tarihinde yaşamını yitirmiştir. Kendisinin yaşamını yitirmeden önce açtığı göreve iade davası, Ankara 14. Bölge İdare Mahkemesi'nin 8 Mart 2023 tarihli kararıyla sonuçlanmış ve göreve iade edilmiştir.

DİSKİ'de görev yaparken 14 Temmuz 2017 tarihli 692 sayılı KHK ile ihraç edilen üyemiz Mahmut Karahan, geçimini sağlamak amacıyla pazarcılık yaparken yakalandığı Coronavirus (Covid-19) nedeniyle 22 Ağustos 2020 tarihinde yaşamını yitirmiştir. Mahmut Karahan, Ankara Bölge İdare Mahkemesi'nin 8 Mart 2023 tarihli kararıyla göreve iade edilmiştir.

Üyelerimiz ve diğer emek örgütlerinin üyeleri arasında Ersoy Özgür Özvan ve Mahmut Karahan ile benzer kaderi paylaşan çok sayıda emekçi bulunmaktadır. Söz konusu vakalara yol açan ihraç kararlarına baktığımızda ise somut ve hukuki delillerden yoksun, tamamen keyfi ve gayri hukuki nitelikte olduğu görülmektedir. Bu durum,

ihraç uygulamalarının sistematik bir adaletsizlik içerdiğini ve kamu emekçileri üzerinde derin mağduriyetler yarattığını açıkça göstermektedir.

Aşağıda aktardığımız üyelerimizin ihraç gerekçelerine bakıldığında bu durum daha açık bir biçimde görülmektedir;

- Hakkı Karaman isimli üyemiz, oğlu dağda olduğu gerekçesiyle ihraç edilmiştir; oğlu ise söz konusu dönemde 7 yaşındadır.
- Abubekir Turan adlı üyemiz, çocuğu olmamasına, hatta evli dahi olmamasına rağmen, oğlu dağda olduğu gerekçesiyle ihraç edilmiştir.
- Bir başka üyemiz, babası 1987 yılında gözaltına alındığı için ihraç edilmiştir.
- Bir diğer üyemiz, eniştesi hapishanede olduğu gerekçesiyle işe iade edilmemiştir.

Bu tarz hukuk dışı ve gayri ciddi gerekçelerle ihraç edilen arkadaşlarımız, ekonomik ve sağlık problemlerinin yanında ciddi sosyal sorunlarla da karşı karşıya kalmıştır. İhraç edilen emekçi arkadaşlarımız adeta sosyal ölüme mahkûm edilerek yalnızlaştırılmış, bir kısmı boşanmıştır. Bu yönüyle ihraçlar sorunu, yalnızca bir istihdam meselesi olmanın ötesinde; demokratikleşme, insan hakları ve toplumsal barışın güçlendirilmesi açısından da önemli bir yer tutmaktadır.

Kürt sorunun demokratik ve barışçıl çözümüne yönelik adımların en başında sorunun eşitlik, demokrasi, barış ve özgürlüklerden yana politikalarla çözümünü savunan emekçilere yaşatılan hak kayıplarının telafi edilmesi gelmelidir.

- Bu nedenle, ihraç edilen kamu emekçileri için sendika temsilcilerinin de bulunduğu bağımsız bir Hakikat ve Adalet Komisyonu kurulmalı ve yeni mağduriyetlere neden olmadan;
- İhraç tüm üyelerimiz özlük haklarıyla birlikte en kısa zamanda görevlerine iade edilmelidir.
- Geçen süredeki maaş ve sosyal hak kayıpları geriye dönük olarak tazmin edilmelidir.

- İhraç konumundayken yaşamını yitiren üyelerimizin ailelerinin yaşadığı maddi ve manevi mağduriyetler telafi edilmelidir.
- İhraç edilenlerin sicillerindeki “terör” veya “güvenlik” kodlamaları kaldırılmalıdır.
- Sendikal faaliyetler nedeniyle hiçbir kamu emekçisi baskıya maruz bırakılmamalıdır.
- Uluslararası sözleşmelere (ILO 87 ve 98 No’lu sözleşmeler, AIHM kararları) uygun biçimde, sendikal faaliyet ve demokratik hak kullanımı gerekçesiyle ihraç yasağı getirilmelidir.
- BM, ILO ve AIHM kararları doğrultusunda Türkiye’de ihraçlar sona erdirilmelidir.

2.1. SENDİKAMIZIN İHRAÇ VE İADE EDİLEN ÜYELERİNE İLİŞKİN GÜNCEL DURUM

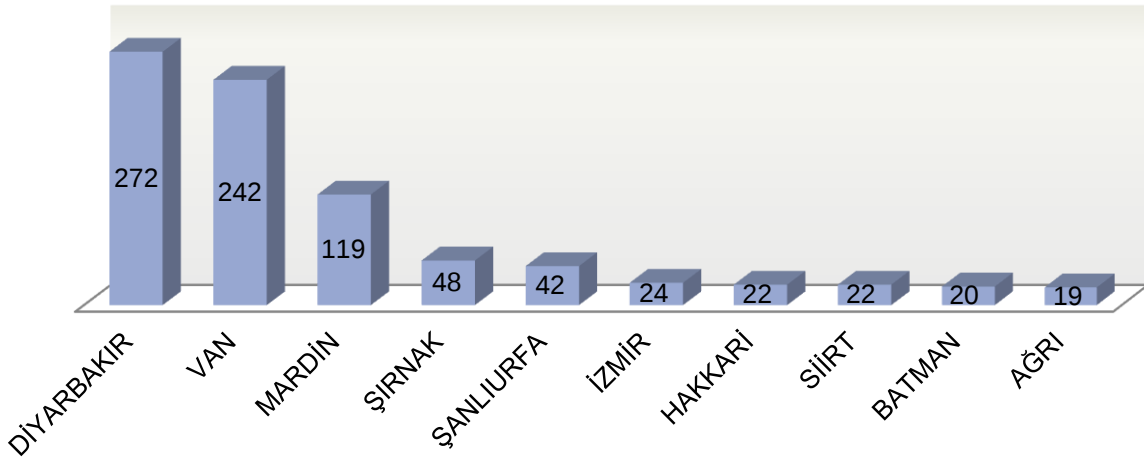
Şehirlere Göre İade Edilen Üyelerimiz

MARDİN	132	TUNCELİ	3
DİYARBAKIR	68	ANTALYA	2
VAN	68	BATMAN	2
SİİRT	12	BİTLİS	2
HAKKARİ	11	BURSA	2
İSTANBUL	10	ÇANAKKALE	2
MERSİN	10	KARS	2
ANKARA	9	ŞIRNAK	2
ADANA	6	YALOVA	2
ŞANLIURFA	6	ARTVİN	1
GAZİANTEP	5	BOLU	1
BALIKESİR	4	DENİZLİ	1
IĞDIR	4	ESKİŞEHİR	1
İZMİR	4	KAYSERİ	1
AĞRI	3	MANİSA	1
HATAY	3	RİZE	1
KOCAELİ	3	SAMSUN	1
		Genel Toplam	385

TÜM BEL-SEN'li İhraçların Yargı Sürecine İlişkin Bilgiler¹

KHK'LER İLE TOPLAM İHRAÇ SAYISI	KOMİSYON İADE	KOMİSYON RET	İDARE MAHKEMESİ TOPLAM BAŞVURU	İDARE MAHKEMESİ İADE
1543	168	717	407	45
İDARE MAHKEMESİ RET	İSTİNAF TOPLAM BAŞVURU	İSTİNAF İADE	İSTİNAF RET	DANIŞTAY TOPLAM BAŞVURU
363	363	22	73	73

En çok İhracımızın Bulunduğu On İlin Mevcut İhraç Sayıları

¹ Listede kayyım atamaları sonrası sözleşmesi feshedilen üyelerimize ilişkin veriler de bulunmaktadır.

Şehirlere Göre Güncel İhraç Verileri

DİYARBAKIR	272	ESKİŞEHİR	7	NEVŞEHİR	1
VAN	242	MUŞ	6	ORDU	1
MARDİN	119	IĞDIR	6	RİZE	1
ŞIRNAK	48	ERZURUM	3	BİNGÖL	1
ŞANLIURFA	42	TEKİRDAĞ	3	ADİYAMAN	1
İZMİR	24	ANTALYA	3	GAZİANTEP	1
HAKKARİ	22	ANKARA	3	BİLECİK	1
SIİRT	22	DENİZLİ	2	ADANA	1
BATMAN	20	ARDAHAN	1	MUĞLA	1
AĞRI	19	SİNOP	1	KARS	1
MERSİN	15	KIRKLARELİ	1	ELAZIĞ	1
İSTANBUL	14	KİLİS	1	MANİSA	1
BİTLİS	12	BURDUR	1	Genel Toplam	931
TUNCELİ	9	KONYA	1		

3. SENDİKAMIZ ÜYESİ FAİLİ MEÇHULLER

Bilindiği gibi, çatışmalı sürecin ve anti-demokratik uygulamaların kamu emekçilerine yansımaları yalnızca ihraçlar biçiminde tezahür etmemiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda tüm toplumsal kesimlerden yurttaşlar gibi sendikacılar da gözaltında kayıp ve faili meçhul cinayetlere maruz kalmıştır. Meclis tutanaklarına göre, gözaltında kayıp sayısı 750, faili meçhul cinayet sayısı 1.901 iken, sadece Diyarbakır Özel Yetkili Savcılığı'nda 10 bini aşkın faili meçhul ve binin üzerinde kayıp dosyası bulunmaktadır. Bu veriler toplumsal barış ve demokrasi için gözaltında kayıplar ve faili meçhul cinayetlerle ilgili tüm dosyaların aydınlatılması, sorumluların gerekli hukuki cezaları almaları gerektiğinin ne kadar elzem olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, sendikamızın kuruluşunda ve kamu emekçilerinin ekonomik ve demokratik mücadelesinde önemli katkıları bulunan; 2-3 Temmuz 1994 tarihlerinde İstanbul'da yapılan Tüm Bel-Sen Genel Merkez Kongresi'nden İzmir'e dönüşünden bir gün sonra kaçırılarak katledilen İkrâm Mihyaz ile failleri cezasız bırakılan Elmas Yalçın ve Cemal Çam arkadaşlarımızın dosyalarının yeniden açılarak, faillerinin gerekli cezayı alması ve ailelerinin maddi ve manevi mağduriyetlerinin tazmin edilmesini talep etmekteyiz.

4. KAYYIM ATAMALARI VE BELEDİYELERE YÖNELİK SİYASİ AMAÇLI OPERASYONLAR

Türkiye’de yerel yönetimler, genel çerçeve bakımından kısmi bir adem-i merkeziyetçi yapıya sahip olsa da, kanunlar ve uygulama bakımından merkeziyetçi bir karakter sergilemektedir. Ekonomik ve siyasal açıdan merkezi hükümet ve valilerin vesayeti altında bulunan belediyeler, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında anayasaya ve demokratik ilkelere aykırı biçimde adeta hükümetin tasarrufuna bırakılmıştır.

01 Eylül 2016 tarihinde yayımlanan 674 sayılı OHAL KHK’sı ile belediyelerde halkın demokratik tercihleri ve seçimleri yok sayılmış; kayyım uygulaması ile demokratik yollarla seçilen belediye başkanları görevden alınmış, cezaevlerine konulmuş, belediyeler İçişleri Bakanlığı ve valiliklerce atanan kayyımlara devredilmiştir. Bu düzenleme, yerel demokrasiyi ciddi biçimde sınırlamış ve halkın yönetim süreçlerindeki etkinliğini azaltmıştır.

2016 yılından itibaren uygulamaya konulan kayyım uygulamaları, toplumsal ve siyasal sorunları çözmek bir yana, daha da derinleştirmiştir. Ancak halk, kayyım atanan belediyelerde sonraki seçimlerde, yeniden seçilmiş belediye başkanlarının partileri lehine oy kullanarak bu uygulamaya tepkisini göstermiştir. Örneğin, 2014 yerel seçimlerinde göreve gelen ve siyasi gerekçelerle kayyım atanan 90 belediyenin neredeyse tamamı, 2019 seçimlerinde aynı partiler tarafından yeniden kazanılmıştır. Benzer bir tablo, 2019 seçimlerinde kayyım atanan belediyelerde de 2024 yerel seçimlerinde gözlemlenmiştir.

Halkın demokratik tercihlerine ve siyasi iradesine karşı kayyım uygulamasında ısrar edilmesi, toplumun demokrasiye olan inancını zedelemiş ve devlet-yurttaş ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Kayyım atanan belediyelerde sosyal hizmetler, altyapı projeleri ve kentsel planlama gibi temel hizmetlerde aksaklıklar yaşandığı, ilgili tüm raporlarda belgelenmiştir. Bu süreçte belediye bütçelerinin harcama öncelikleri değişmiş; sosyal yardım ve altyapı projeleri geri planda kalırken, farklı alanlara yönelik harcamalar öne

çıkılmıştır. Ayrıca kayyım dönemlerinde birçok zimmete para geçirme ve belediye kaynaklarını şahsi menfaatler için kullanma vakaları, mahkeme kararlarıyla da belgelenmiştir. Seçilmiş belediye başkanlarının yerine kayyım atanması, yerel demokrasiyi zayıflatmış ve yurttaşların karar alma süreçlerine katılımını büyük ölçüde azaltmıştır.

Halkın oylarıyla yönetimlerini seçtiği belediyelere kayyım atamaları sadece demokrasinin ayaklar altına alınması da değil yerel yönetim emekçilerinin de hak ve özgürlüklerinin de gasp edilmesi, çalışma özgürlüğü ile toplu sözleşme başta olmak üzere sendikal hakların, örgütlenme özgürlüğünün ihlal edilmesine neden olmuştur. Şöyle ki kayyım atanan belediyelerin hemen hepsinde ilk yapılan, başta Sendikamız yönetici ve üyeleri olmak üzere bir çok emekçinin hiçbir hukuki gerekçe olmadan hedef haline getirilmesidir. Bu kapsamda binlerce üyemizin işyerleri ve çalışma koşulları değiştirilmiş, tehdit edilerek sendikamızdan istifa etmeye zorlanmıştır. Söz konusu bu tehditlere teslim olmayanlar ise önce sürgüne gönderilmiş sonrasında da OHAL kapsamında her hangi bir yargısal müdahaleye kapalı bir şekilde idarenin tek tasarrufu ile açığa alınmış bu da yetmemiş bir gecede işten atılmıştır.

Kayyım atamalarının ardından belediyelerde çok sayıda kamu emekçisi ve işçi işten çıkarılmış; yerlerine liyakat esasına dayanmayan atamalar yapılmıştır. Bu süreçte, başta Sendikamız Tüm Bel-Sen olmak üzere çeşitli sendikaların faaliyetleri kısıtlanmış, üye ve yöneticilerimiz ihraç ve sürgünlere maruz kalmış, sendikal haklara müdahalelerde bulunulmuştur. Ayrıca kayyım yönetimlerinde sözleşmeli personel sayısının artması, çalışanlar arasındaki iş barışını bozmuş ve güvencesiz çalışma koşullarını derinleştirmiştir.

Bu çerçevede;

- Kayyım uygulamasına son verilmeli ve yerel yönetimlerde halkın demokratik tercihleri gözetilmelidir.

- Görevini yürütemeyecek durumda olan veya haklarında yargı kararı bulunan belediye başkanlarının yerine, aynı partinin belirlediği bir temsilci vekalet etmelidir.
- Yasal ve anayasal düzeyde yerel yönetimlere kayyım atanmasını engelleyecek düzenlemeler yapılmalı; halkın demokratik tercihlerine ve yargı bağımsızlığına saygı gösterilmeli, yargı organları siyasal rekabetin aracı hâline getirilmemelidir.
- Belediye çalışanlarının hakları korunmalı, sendikal faaliyetlerin önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır.

Toplumun siyasete olan güvenini ve demokratik tercihlerini kayyımlar kadar zedeleyen bir başka uygulama da, muhalif belediyelere yönelik gerçekleştirilen operasyonlar ve bu operasyonlar eliyle belediyelerin el değiştirmesidir. Türkiye genelinde Bazılarında yüzde 50'lerinin üzerinden oy alarak seçilen belediye başkanlarının görevden alınması sadece seçilmişlerin değil onlara oy veren milyonların da seçme haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir.

2024 yerel seçimlerinden bu yana gerek kayyım atamaları gerekse belediye başkanlarının görevden alınmaları sonucu Aralarında Mardin, Van, İstanbul, Adana ve Antalya gibi büyükşehir belediyelerinin de olduğu bu toplam 27 belediye halkın seçtiği temsilciler yerine başkaları tarafından yönetilmektedir. Bu aynı zamanda 2024 yerel seçimlerinde 7.678.227 seçmenin oyunun yani Türkiye genelinde kullanılan oyun yaklaşık yüzde 20'sinin bir anlamda geçersiz kılınması anlamında gelmektedir.

2024 yılının sonlarından itibaren yaygınlık kazanan bu operasyonlar, halkın oylarıyla ortaya koyduğu demokratik temsil iradesinin hiçe sayılması anlamında demokrasinin en temel ilkesi olan özgür seçim hakkının ihlal edilmesi anlamına gelmekte; siyasi partiler arasındaki demokratik rekabete sekte vurmakta; halkın seçim ve demokrasiye olan güvenini ve yargı organlarının bağımsızlığına olan inancını zayıflatmaktadır. Demokrasinin en temel ilkelerine ve hukuka aykırı bu operasyonlar aynı zamanda Türkiye halklarının barış ve demokrasi umutlarını da olumsuz etkilemesiyle demokrasi, barış ve kardeşlik potansiyelinin de gereksiz yere tüketilmesine; içinde

bulunan sürecin sabote edilmesine de neden olmaktadır. Bu nedenle muhalif belediyelere yapılan siyasi saikli operasyonlara son verilmelidir.

Hakkında kesinleşmiş yargı kararı bulunmayan tüm belediye başkanlarının görevde kalması gerekmektedir. İlgili operasyonlarla yargı organları üzerinde baskı oluşturabilecek her türlü tutum ve açıklamadan uzak durulmalı; yargılamalar adil ve şeffaf bir biçimde yürütülmelidir. Haklarında kesinleşmiş yargı kararı bulunan, görevine devam edemeyecek belediye başkanlarının yerine, ilgili partiden bir temsilci vekalet etmelidir. Bu uygulamalar, halkın yargıya ve demokrasiye olan inancını güçlendirecek şekilde yasal ve anayasal olarak güvence altına alınmalıdır.

4.1.2016'DAN BU YANA KAYYIM ATANAN BELEDİYELERİN LİSTESİ

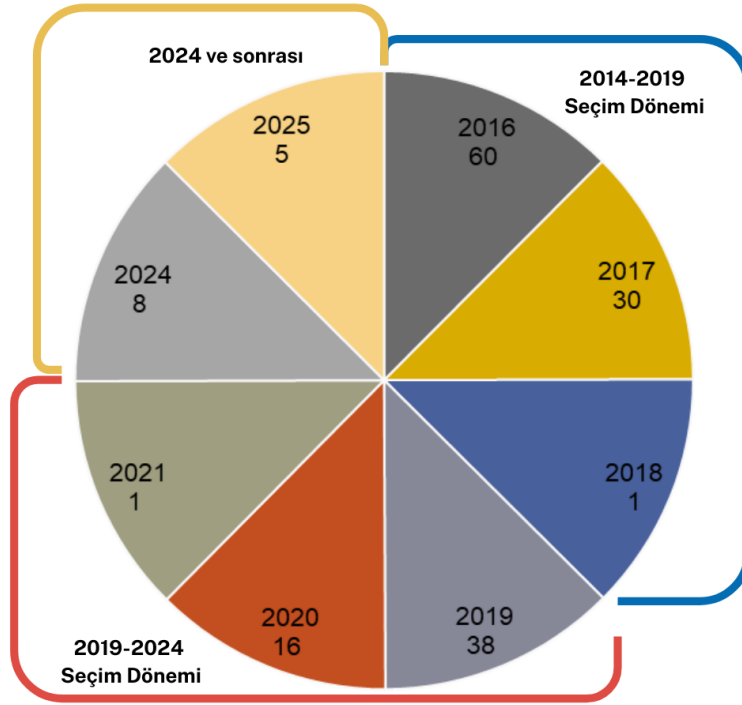
	İL	İLÇE	BELDE	TÜRÜ	SEÇMEN SAYISI	KAYYIM ATANMA TARİHİ
1	Giresun	Çamoluk		İlçe Belediyesi	2.657	11.06.2016
2	Diyarbakır	Silvan		İlçe Belediyesi	46.212	8.09.2016
3	Adana	Pozantı		İlçe Belediyesi	14.802	11.09.2016
4	Ağrı	Diyadin		İlçe Belediyesi	10.361	11.09.2016
5	Batman			İl Belediyesi	206.697	11.09.2016
6	Batman	Beşiri		İlçe Belediyesi	4.912	11.09.2016
7	Batman	Beşiri	İkiköprü	Belde Belediyesi	1.893	11.09.2016
8	Batman	Gercüş		Belde Belediyesi	3.124	11.09.2016
9	Diyarbakır	Sur		İlçe Belediyesi	69.463	11.09.2016
10	Erzurum	Aşkale		İlçe Belediyesi	15.979	11.09.2016
11	Erzurum	Hınıs		İlçe Belediyesi	16.844	11.09.2016
12	Hakkari			İl Belediyesi	34.720	11.09.2016
13	Iğdır	Merkez	Hoşhaber	Belde Belediyesi	1.547	11.09.2016
14	Iğdır	Tuzluca		İlçe Belediyesi	5.503	11.09.2016
15	Konya	İlgın		İlçe Belediyesi	41.124	11.09.2016
16	Mardin	Dargeçit		İlçe Belediyesi	15.445	11.09.2016
17	Mardin	Derik		İlçe Belediyesi	32.588	11.09.2016
18	Mardin	Mazıdağı		İlçe Belediyesi	17.760	11.09.2016
19	Mardin	Nusaybin		İlçe Belediyesi	63.047	11.09.2016
20	Muş	Bulanık		İlçe Belediyesi	13.411	11.09.2016
21	Siirt	Eruh		İlçe Belediyesi	4.774	11.09.2016
22	Şanlıurfa	Suruç		İlçe Belediyesi	55.070	11.09.2016
23	Şırnak	Cizre		İlçe Belediyesi	54.618	11.09.2016
24	Şırnak	Silopi		İlçe Belediyesi	42.459	11.09.2016
25	Van			Büyükşehir B.	577.899	11.09.2016
26	Van	Edremit		İlçe Belediyesi	60.562	11.09.2016
27	Van	Erciş		İlçe Belediyesi	90.447	11.09.2016
28	Van	İpekyolu		İlçe Belediyesi	159.768	11.09.2016
29	Van	Özalp		İlçe Belediyesi	34.828	11.09.2016
30	Diyarbakır	Ergani		İlçe Belediyesi	71.641	13.09.2016
31	Şırnak	İdil		İlçe Belediyesi	13.369	21.09.2016
32	Diyarbakır	Hani		İlçe Belediyesi	17.367	5.10.2016
33	Diyarbakır			Büyükşehir B.	924.677	1.11.2016
34	Bitlis	Ahlat	Ovakışla	Belde Belediyesi	2.063	3.11.2016
35	Şırnak			İl Belediyesi	32.137	5.11.2016
36	Şırnak	İdil	Sırtköy	Belde Belediyesi	801	8.11.2016
37	Muş	Varto		İlçe Belediyesi	6.195	11.11.2016
38	Tunceli			İlçe Belediyesi	21.144	11.11.2016
39	Mardin			Büyükşehir B.	429.381	17.11.2016
40	Siirt			İl Belediyesi	74.411	17.11.2016
41	Şırnak	Silopi	Başverimli	Belde Belediyesi	2.125	23.11.2016
42	Bitlis			İl Belediyesi	27.767	27.11.2016
43	Bitlis	Güroymak		İlçe Belediyesi	11.951	28.11.2016
44	Muş	Malazgirt		İlçe Belediyesi	11.323	2.12.2016
45	Mardin	Kızıltepe		İlçe Belediyesi	123.734	4.12.2016
46	Erzurum	Karayazı		İlçe Belediyesi	16.567	5.12.2016

47	Hakkari	Şemdinli		İlçe Belediyesi	7.701	7.12.2016
48	Diyarbakır	Kayapınar		İlçe Belediyesi	165.318	8.12.2016
49	Diyarbakır	Yenişehir		İlçe Belediyesi	119.668	8.12.2016
50	Hakkari	Çukurca		İlçe Belediyesi	3.766	8.12.2016
51	Mardin	Artuklu		İlçe Belediyesi	84.845	13.12.2016
52	Mersin	Akdeniz		İlçe Belediyesi	179.621	18.12.2016
53	Hakkari	Yüksekova		İlçe Belediyesi	37.860	19.12.2016
54	Siirt	Baykan		İlçe Belediyesi	3.249	20.12.2016
55	Siirt	Baykan	Veyselkarani	İlçe Belediyesi	3.516	23.12.2016
56	Şanlıurfa	Halfeti		İlçe Belediyesi	22.980	23.12.2016
57	Bitlis	Hizan		İlçe Belediyesi	5.991	24.12.2016
58	Bitlis	Merkez	Yolalan	Belde Belediyesi	1.502	24.12.2016
59	Bitlis	Mutki		İlçe Belediyesi	1.515	24.12.2016
60	Erzurum	Karaçoban		İlçe Belediyesi	12.867	28.12.2016
61	Erzurum	Tekman		İlçe Belediyesi	15.345	6.01.2017
62	Mardin	Ömerli		İlçe Belediyesi	8.600	6.01.2017
63	Şırnak	Merkez	Kumçatı	Belde Belediyesi	3.586	6.01.2017
64	Van	Çatak		İlçe Belediyesi	11.856	6.01.2017
65	Şanlıurfa	Bozova		İlçe Belediyesi	31.815	9.01.2017
66	Şanlıurfa	Viranşehir		İlçe Belediyesi	88.171	9.01.2017
67	Ağrı	Tutak		İlçe Belediyesi	3.970	12.01.2017
68	Van	Muradiye		İlçe Belediyesi	26.658	17.01.2017
69	Şırnak	Güçlükonak	Fındıklı	Belde Belediyesi	1.131	18.01.2017
70	Van	Başkale		İlçe Belediyesi	28.569	22.01.2017
71	Diyarbakır	Kulp		İlçe Belediyesi	21.887	23.01.2017
72	Ağrı	Doğubeyazıt		İlçe Belediyesi	38.940	24.01.2017
73	Şırnak	Uludere		İlçe Belediyesi	3.851	27.01.2017
74	Elazığ	Karakoçan		İlçe Belediyesi	8.912	31.01.2017
75	Van	Gürpınar		İlçe Belediyesi	20.806	3.02.2017
76	Diyarbakır	Bismil		İlçe Belediyesi	61.184	4.02.2017
77	Diyarbakır	Kocaköy		İlçe Belediyesi	9.131	6.02.2017
78	Hakkari	Yüksekova	Esendere	Belde Belediyesi	1.875	7.02.2017
79	Siirt	Merkez	Gökçebağ	Belde Belediyesi	1.294	7.02.2017
80	Kars	Digor		İlçe Belediyesi	1.647	8.02.2017
81	Diyarbakır	Lice		İlçe Belediyesi	17.540	10.02.2017
82	Şırnak	Silopi	Görümlü	Belde Belediyesi	1.781	10.02.2017
83	Diyarbakır	Dicle		İlçe Belediyesi	23.336	13.02.2017
84	Van	Çaldıran		İlçe Belediyesi	32.239	15.02.2017
85	Van	Saray		İlçe Belediyesi	11.493	15.02.2017
86	Van	Bahçesaray		İlçe Belediyesi	8.131	16.02.2017
87	Ağrı			İl Belediyesi	29.05.2062	1.03.2017
88	Mardin	Savur		İlçe Belediyesi	15.226	1.03.2017
89	Şırnak	Beytüşşebap		İlçe Belediyesi	3.227	3.03.2017
90	Diyarbakır	Eğil		İlçe Belediyesi	13.346	7.03.2017
91	Adıyaman	Merkez	Kömür	Belde Belediyesi	2.390	30.08.2018
92	Diyarbakır	Bağlar		İlçe Belediyesi	234.623	31.03.2019
93	Erzurum	Tekman		İlçe Belediyesi	15.094	31.03.2019
94	Van	Çaldıran		İlçe Belediyesi	33.133	31.03.2019
95	Van	Edremit		İlçe Belediyesi	76.181	31.03.2019
96	Van	Tuşba		İlçe Belediyesi	90.049	31.03.2019

97	Diyarbakır			Büyükşehir B.	1.049.462	19.08.2019
98	Mardin			Büyükşehir B.	484.657	19.08.2019
99	Van			Büyükşehir B.	654.040	19.08.2019
100	Diyarbakır	Kulp		İlçe Belediyesi	22.904	17.09.2019
101	Erzurum	Karayazı		İlçe Belediyesi	17.101	18.09.2019
102	Hakkari			İl Belediyesi	40.237	18.10.2019
103	Hakkari	Yüksekova		İlçe Belediyesi	43.169	18.10.2019
104	Mardin	Nusaybin		İlçe Belediyesi	62.369	18.10.2019
105	Diyarbakır	Bismil		İlçe Belediyesi	69.418	22.10.2019
106	Diyarbakır	Kayapınar		İlçe Belediyesi	221.341	22.10.2019
107	Diyarbakır	Kocaköy		İlçe Belediyesi	10.492	22.10.2019
108	Van	Erciş		İlçe Belediyesi	98.800	22.10.2019
109	Şırnak	Cizre		İlçe Belediyesi	65.111	29.10.2019
110	Van	Saray		İlçe Belediyesi	11.707	2.11.2019
111	Mardin	Kızıltepe		İlçe Belediyesi	144.543	4.11.2019
112	Van	İpekyolu		İlçe Belediyesi	190.922	9.11.2019
113	Diyarbakır	Hazro		İlçe Belediyesi	10.101	13.11.2019
114	Diyarbakır	Yenişehir		İlçe Belediyesi	126.265	13.11.2019
115	Şırnak	İdil		İlçe Belediyesi	15.907	13.11.2019
116	Tunceli	Mazgirt	Akpazar	Belde Belediyesi	1.662	13.11.2019
117	Şanlıurfa	Suruç		İlçe Belediyesi	59.229	15.11.2019
118	Mardin	Derik		İlçe Belediyesi	35.067	16.11.2019
119	Mardin	Mazıdağı		İlçe Belediyesi	21.047	16.11.2019
120	Mardin	Savur		İlçe Belediyesi	16.480	16.11.2019
121	Batman	Beşiri	İkiköprü	Belde Belediyesi	2.209	7.12.2019
122	Van	Başkale		İlçe Belediyesi	28.720	7.12.2019
123	Van	Muradiye		İlçe Belediyesi	27.810	7.12.2019
124	Van	Özalp		İlçe Belediyesi	35.346	7.12.2019
125	izmir	Urla		İlçe Belediyesi	51.044	18.12.2019
126	Muş	Bulanık		İlçe Belediyesi	15.853	18.12.2019
127	Muş	Bulanık	Erentepe	Belde Belediyesi	2.205	18.12.2019
128	Muş	Varto		İlçe Belediyesi	6.664	18.12.2019
129	Diyarbakır	Sur		İlçe Belediyesi	67.430	21.12.2019
130	Batman			İl Belediyesi	249.793	23.03.2020
131	Bitlis	Güroymak		İlçe Belediyesi	13.788	23.03.2020
132	Diyarbakır	Eğil		İlçe Belediyesi	14.592	23.03.2020
133	Diyarbakır	Ergani		İlçe Belediyesi	80.910	23.03.2020
134	Diyarbakır	Lice		İlçe Belediyesi	18.059	23.03.2020
135	Diyarbakır	Silvan		İlçe Belediyesi	51.407	23.03.2020
136	Iğdır	Merkez	Halfeli	Belde Belediyesi	4.748	23.03.2020
137	Siirt	Merkez	Gökçebağ	Belde Belediyesi	1.343	23.03.2020
138	Iğdır			İl Belediyesi	56.116	15.05.2020
139	Muş	Korkut	Altınova	Belde Belediyesi	1.687	15.05.2020
140	Siirt			İl Belediyesi	87.793	15.05.2020
141	Siirt	Baykan		İlçe Belediyesi	3.849	15.05.2020
142	Siirt	Kurtalan		İlçe Belediyesi	20.612	15.05.2020
143	Elazığ	Karakoçan	Sarıcan	İlçe Belediyesi	1.601	24.06.2020
144	Ağrı	Diyadin		İlçe Belediyesi	11.379	13.07.2020
145	Kars			İl Belediyesi	52.856	2.10.2020
146	Erzurum	Karaçoban		İlçe Belediyesi	13.150	2.03.2021

147	Hakkari			İl Belediyesi	39.712	3.06.2024
148	İstanbul	Esenyurt		İlçe Belediyesi	642.455	31.10.2024
149	Batman			İl Belediyesi	293.549	4.11.2024
150	Mardin			Büyükşehir B.	555.321	4.11.2024
151	Şanlıurfa	Halfeti		İlçe Belediyesi	62.214	4.11.2024
152	Tunceli			İlçe Belediyesi	43.312	22.11.2024
153	Tunceli	Ovacık		İlçe Belediyesi	2.897	22.11.2024
154	Van	Bahçesaray		İlçe Belediyesi	8.138	29.11.2024
155	Mersin	Akdeniz		İlçe Belediyesi	179.199	13.01.2025
156	Siirt			İl Belediyesi	107.821	29.01.2025
157	Van			Büyükşehir	714.992	1.02.2025
158	Kars	Kağızman		İlçe Belediyesi	14.784	4.02.2025
159	İstanbul	Şişli		İlçe Belediyesi	201.665	23.03.2025

4.2.SEÇİM DÖNEMLERİNE GÖRE KAYYIM ATANAN BELEDİYE SAYILARI

4.3. 2024 YEREL SEÇİMLERİNDEN BU YANA DEMOKRASİYE AYKIRI BİÇİMDE SEÇİLMİŞ TESMİLCİSİ DEĞİŞEN BELEDİYELERİN LİSTESİ

	OPERASYON YAPILAN BELEDİYE	PARTİSİ	TARİH	GÖREVDEN ALINMA	TUTUKLAMA	ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI (YÜZDE)
1	HAKKARİ	DEM	3.06.2024	KAYYIM	TUTUKLANDI	14.528	48,91
2	ESENYURT	CHP	30.10.2024	KAYYIM	TUTUKLANDI	227608	49,04
3	MARDİN	DEM	4.11.2024	KAYYIM	TUTUKLANMADI	218.042	57,4
4	BATMAN	DEM	4.11.2024	KAYYIM	TUTUKLANMADI	122.143	64,52
5	HALFETİ	DEM	4.11.2024	KAYYIM	TUTUKLANMADI	7.971	39,45
6	DERSİM	DEM	22.11.2024	KAYYIM	TUTUKLANMADI	6.761	40,21
7	OVACIK	CHP	22.11.2024	KAYYIM	TUTUKLANMADI	685	33,64
8	BAHÇESARAY	DEM	29.11.2024	KAYYIM	TUTUKLANMADI	1.166	21,33
9	AKDENİZ	DEM	13.01.2025	KAYYIM	TUTUKLANDI	47.843	36,92
10	BEŞİKTAŞ	CHP	13.01.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	66.017	64,12
11	SİİRT	DEM	29.01.2025	KAYYIM	TUTUKLANMADI	37.216	49,63
12	VAN	DEM	11.02.2025	KAYYIM	TUTUKLANMADI	245.573	55,48
13	KAĞIZMAN	DEM	24.02.2025	KAYYIM	TUTUKLANMADI	68.453	45,86
14	BEYKOZ	CHP	27.02.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	68.453	45,86
15	İSTANBUL	CHP	19.03.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	4.432.862	51,14
16	ŞİŞLİ	CHP	19.03.2025	KAYYIM	TUTUKLANDI	99.921	66,59
17	BEYLİKDÜZÜ	CHP	19.03.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	112.163	52,83
18	BÜYÜKÇEKMECE	CHP	31.05.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	74.772	48,04
19	GAZİOSMANPAŞA	CHP	31.05.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	107.636	40,44
20	AVCILAR	CHP	31.05.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	121.250	53,42
21	CEYHAN	CHP	31.05.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	40.758	45,66
22	SEYHAN	CHP	31.05.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	158.116	41,51
23	ADANA	CHP	5.07.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	550.531	46,57
24	ANTALYA	CHP	5.07.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	706.877	48,7
25	MANAVGAT	CHP	5.07.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	64.219	44,94
26	ŞİLE	CHP	10.07.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	16.302	51,88
27	BEYOĞLU	CHP	15.08.2025	GÖREVDEN ALINDI	TUTUKLANDI	60.361	49,21
İRADESİ SAKATLANMIŞ TOPLAM SEÇMEN SAYISI / TOPLAM SEÇMENE ORANI						7.678.227	16,67

5. YEREL YÖNETİMLERDE MEVCUT MEVZUAT VE DEMOKRATİKLEŞME İÇİN ÖNERİLER

Kalıcı bir toplumsal barış ve demokratikleşme için mevcut mevzuatta, yerel yönetimlerin demokratikleşmesine engel olabilecek hükümlerin belirlenmesi ve demokratik, katılımcı bir belediyecilik anlayışını hâkim kılacak yeni yasal düzenlemeler yapılması önem arz etmektedir.

Güncel durumda 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 442 sayılı Köy Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, yerel yönetimlerin demokratikleşmesini engelleyen hükümler içermekte ve yerel idarelerin ve halkın katılımını orantısız şekilde denetlemektedir. Yerel yönetimler, demokratikleşmeye katkı sağlayabilecek birçok imkâna sahip olmasına rağmen, bu olanaklar ya hiç sağlanmamış ya da merkezi vesayet etkisiyle ciddi şekilde sınırlandırılmıştır. Bu durum, demokratik yönetim mekanizmalarının özellikle yerel düzeyde işleyişini önemli ölçüde sınırlamaktadır.

Türkiye’de 2004 ve 2005 yıllarında Avrupa Birliği’ne uyum çerçevesinde yerel yönetim mevzuatında bazı reformlar yapılmış; 1580 sayılı Belediye Kanunu yerine 5393, 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu yerine 5216 ve 3360 sayılı Özel İdare Kanunu yerine 5302 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Bu değişikliklerle yerel yönetimlere karar alma süreçlerinde, halkın katılımında, şeffaflık ve hesap verebilirlikte belirli yetkiler aktarılmış, idari vesayet kısmen hafifletilmiştir. Bununla birlikte yerel yönetimlerin güçlendirilmesi bakımından verili mevzuatın son derece sınırlayıcı bir karakteri bulunmaktadır.

Yerel yönetimlere ayrılan kaynakların büyük bölümünün merkezi bütçeden ayrılan paylar olmasından dolayı yerel yönetimleri mali anlamda merkezî yönetime büyük çapta bağımlı olduğu ağır bir vesayet ilişkisi yaşamak zorunda kalmasıdır. Bunun temel sebebi Türkiye’de yerel yönetimlerin öz gelir kaynaklarının sınırlı, verimsiz ve merkezi hükümetin vergi gelirlerinden ayrılan kaynaklardan oluşmasıdır.

Merkezî yönetimce sağlanan gelirler Türkiye’de çağdaş ülkelerdeki gibi bütünleyici bir finansman kaynağı olarak görülmeyip neredeyse mahalli idarelerin ana finansman kaynağı olarak görülmekte yani merkezî yönetimce genel bütçe vergi gelirlerinden aktarılan paylar mahalli idare hizmetleri için ihtiyaç duyulan finansman kaynağının neredeyse tamamını oluşturmaktadır. Daha eski yıllarda öz gelirlerin belediye gelirleri içindeki payı çok yüksekken, yıllar itibariyle belediye gelirleri içinde öz gelirlerin payı merkezi idareden ayrılan paylardan daha düşük olmaya başlamıştır.

Gelirlerinin çoğunu merkezi idareden sağlamak belediyeleri merkezi idareye bağımlı kılmaktadır. 2020 yılı rakamlarına bakıldığında ülkemiz belediyelerinin kendi öz gelirlerinin toplam gelirlere oranının %34,87; merkezi yönetim gelirlerinden aktarılan payların toplam belediyelerin toplam gelirlerine oranının ise %63,04 olduğu görülmektedir. Avrupa ülkeleriyle Türkiye bu konuda karşılaştırıldığında durum daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Fransa’da belediyelerin tüm gelirleri içinde öz gelirlerinin oranı %53 iken bu oran İsveç’te ortalama %70 olarak gerçekleşmektedir. Söz konusu ülkelerin merkezi yönetimden aldıkları paylara ilişkin oranlar ise sırasıyla %46 ve %12’dir.

2005 yılında yeniden düzenlenen 5393 sayılı kanunda belediyeler “Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanımlamanın aksine belediyelerin özerk yapısının aleyhine bir şekilde mali ihtiyaçlarının merkezi idarenin insafına bırakılması için yasal mevzuatta belediyelerin doğrudan gelirler kaynakları her geçen gün daha da azaltılmıştır. Örneğin 2009 yılında elektrik ve havagazı tüketim vergisi belediye gelirleri dışında bırakılmıştır. Elektrik ve havagazı tüketim vergisinin 2009 döneminde belediyelerin gelirleri arasından çıkartılması ve merkezi idare gelirlerine dahil edilmesi belediyelerin mali özerkliğini önemli ölçüde olumsuz şekilde etkilemiştir.

Kendi öz gelirleri kısıtlanıp, bütçeleri hazineye bağlanan ve kaynaklarını kullanımı dahi bakanlığın onayına bağlanarak mali özerkliği yok edilen yerel yönetimlerin halka yeterli hizmet üretemez, çalışamaz hale getirmesine neden olmaktadır.

Belediyelerin hem halka yönelik temel hizmetleri eksiksiz bir biçimde düzenli bir şekilde yerine getirebilmesi hem de bu hizmetleri üreten yerel yönetim emekçilerinin insana yakışır iş ve yaşam koşullarını korumaları için yerel yönetimlerin mali ve idari alanda özerk yapılara kavuşturulması gerekmektedir.

Demokratik yerel yönetimlerin tesis edilmesi için merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında görev dağılımı rasyonel şekilde belirlenmeli ve yerel yönetimlerin hak ve yetkileri anayasal ve yasal güvence altına alınmalıdır. Yurttaşların yönetime etkin katılımı teşvik edilmeli; geri çağırma gibi mekanizmalar hayata geçirilmeli, sivil toplum örgütleri karar alma süreçlerine dahil edilmeli ve halk toplantıları ile kent meclisleri aracılığıyla talepler yönetimle paylaşılmalıdır. Merkezi yönetim, yerel idareler üzerindeki yetki ve vesayeti ya tamamen kaldırmalı ya da sınırlı denetimle yetinmelidir. Bu şekilde yerelerde yaşayan halkların dil, kültür ve inançlarına uygun yaşam alanları sağlanacak, aidiyet güçlenecek ve toplumsal bütünleşme desteklenecektir.

Bu kapsamda gelişmiş ülkelerde olduğu gibi belediyelerin öz gelirlerinin artırılması ve mali yapısının merkezi idare paylarından çok öz gelirlerine dayalı hale getirilmesi gerekmekte, belediyelerin kent yaşamını ilgilendiren tüm alanlarda daha etkin ve yetkili hale getirilerek, temel stratejik projeler dahil tüm planlama ve gerçekleştirmelerde bakanlığın veya Cumhurbaşkanlığının değil seçimle belirlenmiş meclislerinin tek karar merci olmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Böylece seçimle iş başına gelen belediye yönetimleri hem halkın beklediği temel hizmetleri aksamadan yürütebilecek hem de emekçilerin ekonomik ve sosyal haklarının korunup geliştirilmesine yönelik sendikalar karşısında yetkili ve etkili olabilecektir.

Dünya’da, özellikle 1980’lerden itibaren Vestfalyen anlayış ve katı ulus devlet yaklaşımı yapısal nedenlerle yerel yönetimler lehine ciddi biçimde dönüşüme uğramıştır. Ancak Türkiye’deki politik iklim, güvenlikçi politikalar ve tekçi siyasal anlayış, konunun objektif şekilde tartışılmasını engellemiştir. Yerelleşme politikası, çağımızın bir gereği ve toplumun ihtiyacı olmasına rağmen, bir siyasi çevrenin

talebiymiş gibi gösterilmekte ve kriminalize edilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'nin 8 Ağustos 1949 tarihinden bu yana kurucu üye sıfatıyla taraf olduğu Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilen, özellikle de Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin 129 (2007) ve 50 (2024) sayılı izleme raporları, Türkiye'de yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki ilişkinin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın ruhuna ve standartlarına kıyasla zamanın gerisinde kaldığını ortaya koymaktadır. Söz konusu raporlarda, yasalarda yapılan reformlara rağmen uygulamada yerel yönetimlerin halen ağır bir merkezi vesayet altında olduğu, idari ve mali özerkliğin yeterli düzeyde tesis edilemediği ve katılımcı demokrasi mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı, yerel yönetim anlayışının idarede ademi merkeziyetçiliğe dayalı bir sistem olmasını ve yerel makamların geniş bir özerkliğe sahip olmasını tavsiye etmektedir. Ancak Türkiye, ilgili sözleşmenin temel maddelerine çekince koyarak, toplumun demokratikleşme ve yerel yönetime erişimi konusundaki mevcut sorunların sürmesine zemin hazırlamaktadır. Yerel yönetimlerin demokratik ve özerk yapısı, halkın iradesine dayalı bir yönetim anlayışının temel unsurlarındandır.

Bu nedenle, demokratikleşme ve kalıcı toplumsal barışın sağlanması için öncelikle, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na konulan çekinceler kaldırılmalıdır. Bununla birlikte, 5393, 5216, 5302 ve 5355 sayılı kanunlar; Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle tam uyumlu hale getirilmeli, halkın yerel hizmetlere erişimini ve katılımı kolaylaştıracak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Bahsi geçen dört kanunda yer alan antidemokratik maddelerin benzer konular çerçevesinde yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle, aynı konuların diğer üç kanunda da düzenlenmesi gerektiğini belirtirken, 5393 sayılı Belediye Kanunu üzerinden değerlendirme ve önerilerimizi somutlaştıracğız.

5.1.AVRUPA YEREL YÖNETİMLER ÖZERKLİK ŞARTI

Avrupa Konseyi tarafından yerel demokrasiye işlerlik kazandırmak, yerinden yönetimi güçlendirmek ve yerel idarelerin siyasal özerkliğini garanti altına almak amacıyla 1985 yılında imzaya Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ülkemizdeki toplumsal barışın sağlanması ve yerel yönetimlerin demokratik bir muhtevaya kavuşması için temel bir metin niteliğindedir. Bu Şart, sadece teknik bir düzenleme olmayıp, demokrasinin yerelden başlayarak inşa edilmesi gerektiği anlayışının somut bir ifadesidir.

Her ne kadar bu Şart 1988 yılında imzalamış ve 1992’de 92/3398 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylamış ve yürürlüğe girme tarihi 1 Nisan 1993 olarak belirlenmiş olsa da, uygulamaya ilişkin yaklaşım son derece sınırlayıcı olmuştur. Türkiye, Şart’ın tüm hükümlerini değil, 1990’lı yılların siyasi atmosferinin yansıtan bir yaklaşımla yerel yönetimlere tanınması gereken özerklikten kaçınarak şartın sadece bazı maddelerini kabul etmiştir. Bu haliyle aslında Şart’ın özünü oluşturan maddeler kabul edilmemiştir. Zira Avrupa Konseyi’nin öngördüğü modelde, yerel idarelerin merkezi otoriteden bağımsız karar alabilmeleri, kendi mali kaynaklarına sahip olmaları ve yerel halkın katılımıyla şeffaf yönetilmeleri öngörülmektedir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın 12. maddesi, söz konusu Şart’a taraf olmak isteyen devletlere belirli bir esneklik tanıyarak, tüm hükümleri bir bütün olarak değil, yalnızca belirli maddeleri kabul etme imkânı sunmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki bu madde, Şart’a taraf olacak devletlerin katılımını kolaylaştırmak ve kademeli bir uyum süreci öngörmek amacı taşımaktadır.

Aradan geçen yıllara rağmen, Türkiye’de Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın temel ilkeleri hâlen tam olarak iç hukuka yansıtılamamıştır. Özellikle yerel yönetimlerin anayasal güvenceye kavuşturulması, kendi kaynaklarını yaratabilmesi ve yerinden yönetim ilkesinin güçlendirilmesi gibi hayati hususlarla ilgili maddeler hala kabul edilmemiştir. Bu durum, Şart’ın 12. maddesinin taraf devletlere tanıdığı “çekince koyma” hakkının, ülkemizde bir reform aracı olmaktan ziyade merkeziyetçi yapının devamına hizmet eden bir yasal zemin hâline getirildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Türkiye tarafından sınırlı ve seçici biçimde kabul edilmesi, yerel demokrasinin kurumsallaşmasının önündeki en büyük engellerden biridir. Bu yaklaşım, sadece yerel yöneticilerin değil, aynı zamanda vatandaşların da demokratik hak ve özgürlüklerinin tam anlamıyla hayata geçirilmesini sekteye uğratmakta; katılımcı demokrasinin gelişimini engellemektedir. Gerçek anlamda demokratik bir sistem için, bu Şart'ı bütün hükümleriyle kabul etmesi ve anayasal güvence sağlaması gerekmektedir.

5.1.2. TÜRKİYE'NİN ŞERH KOYDUĞU MADDELER

- Yerel makamları doğrudan ilgilendirilen planlama ve karar süreçlerinde kendilerine danışılması (Madde 4, Paragraf 6).
- Yerel yönetimlerin iç örgütlenmelerinin kendilerince belirlenmesi (Madde 6, Paragraf 1).
- Yerel olarak seçilmiş kişilerin görevleriyle bağdaşmayacak işlev ve faaliyetlerinin kanun ve temel hukuk ilkelerine göre belirlenmesi (Madde 7, Paragraf 3).
- Vesayet denetimine ancak, vesayetle korunmak istenen yararlarla orantılı olması durumunda izin verilmesi (Madde 8, Paragraf 3).
- Yerel yönetimlere kaynak sağlanmasında hizmet maliyetlerindeki artışların mümkün olduğunca hesaba katılması (Madde 9, Paragraf 4).
- Yeniden dağıtılacak mali kaynakların yerel makamlara tahsisinin nasıl yapılacağı konusunda yerel yönetimlere önceden danışılması (Madde 9, Paragraf 6).
- Yapılacak mali yardımların, yerel yönetimlerin kendi politikalarını uygulama konusundaki temel özgürlüklerini mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırmaması (Madde 9, Paragraf 7).

- Yerel yönetimlerin haklarını savunabilmeleri için uluslararası yerel yönetim birimleriyle işbirliği yapabilmeleri, uluslararası birliklere katılabilmeleri (Madde 10, Paragraf 2 ve 3).
- Yerel yönetimlerin iç hukukta kendilerine tanınmış olan yetkileri serbestçe savunabilmek için yargı yoluna başvurabilmeleri (Madde 11).

Yukarıda sıraladığımız AYYÖŞ maddelerine bakıldığında, tümünün temel demokrasi ve insan hakları çerçevesinde hayati öneme sahip olduğu görülmektedir. Ülkemizin yakın zamana kadar içinde bulunduğu çatışmalı ortam ve dışlayıcı, gergin siyasi atmosfer nedeniyle zaman zaman kriminalize edilen veya yalnızca belirli bir siyasi grubun talebi olarak değerlendirilen bu maddelerin, aslında tüm toplumun belediye hizmetlerine katılımını ve erişimini daha nitelikli ve işlevsel hâle getireceği açıktır.

AYYÖŞ'nin onaylanmasıyla ilgili kanun maddesi Bakanlar Kurulu kararıyla sözleşmenin tamamını kabul etmeyi mümkün kılmakta, bu da ilgili sürecin uzun bürokratik süreçlere gerek kalmadan hayata geçirebilmesine zemin hazırlamaktadır.

5.2. YEREL MEVZUATIN DEMOKRATİKLEŞTİRİLMESİ ÜZERİNE ÖNERİLER

5.2.1. 5393 Sayılı Belediye Kanunu

Madde 4/6: Mevzuat, merkezi yönetime valinin görüşü ve Bakanlık onayı ile belediye kurulmasını öngörmekte; bu durum, yerel organların ve halkın kendi yaşam alanlarını belirleme hakkını sınırlamaktadır.

Öneri: Valinin görüşü ve Bakanlık onayı, yerel organlar tarafından belirlenen sınırlar esas alınmalıdır. Bu düzenleme belediyelerin yerelin ihtiyaçlarına uygun olarak kurulmasını mümkün kılacaktır.

Madde 6, 9, 10: Belediye ve mahalle sınırları ile belde adlarının değiştirilmesi süreçlerinde merkezi onay zorunluluğu bulunmaktadır.

Madde 81: Cadde, sokak, park ve diğer alanların adlandırılması ve beldeyi tanıtıcı simgelerde merkezi idarenin onayı aranmaktadır.

Öneri: Söz konusu 3 mevzuat hükmünde yer alan “kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı” ibaresi kaldırılmak suretiyle daha demokratik bir hale getirilebilecektir. Bu hususlarda merkezi idarenin takdiri ve onayının aranması yerel demokrasiyi açık şekilde olumsuz etkileyecektir. Bu izin ve onama şeklindeki yetkilerin kaldırılmayacak olması halinde dahi ölçüsüz bir denetim ve yetki alanı tanımamak için sayma yolu ile sınırlı bir denetim alanı sağlanması yerelin güçlendirilmesi açısından önemli bir adım olacaktır.

Madde 76: “Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar...”

Öneri: Konseyler, eğitim, sağlık, kültür, sanat, yerel adalet, kadın, çocuk ve inanç gibi alanlarda özgünlüğü koruyacak şekilde güçlendirilmelidir. Kent konseyleri, yerel yönetim karar süreçlerinde yasal olarak ve etkili rol almalıdır.

Madde 44, 45, 46, 47: Başkanın görevine son verilmesi, başkanlık makamının boşalması veya görevlendirme süreçlerinde merkezi idare geniş yetkilere sahiptir. KHK ile eklenen düzenlemeler, kayyım uygulamalarına zemin hazırlamakta ve yerel demokrasiyi olumsuz etkilemektedir.

Öneri: Başkanlık makamının boşalması veya başkanın görevden uzaklaştırılması halinde merkezi idare yerine yerel organlar, kent konseyleri ve mahalli halkın başvuruları esas alınmalıdır.

Masumiyet karinesi gereği, soruşturma veya kovuşturma açılan belediye organları görevlerine devam etmeli; görevden uzaklaştırma kararı yerel disiplin ve denetim organları tarafından verilmelidir.

Merkezi atama ve kayyım uygulamaları tamamen kaldırılmalıdır.

5.1.3. Yerel Yönetim Hizmetlerinin Anadilde Sunulması

Yerel yönetimler, toplumsal yaşamın en yakın ve doğrudan hizmet sağlayan birimleri olarak, halkın günlük yaşamını doğrudan etkileyen kararlar alır ve uygulamalar yapar. Bu nedenle, kamusal hizmetlerin halkın anlayacağı dilde sunulması, demokratik katılımın ve etkin yönetimin temel koşullarından biridir.

Anadilde hizmet sunumu, yalnızca teknik bir mesele değil, aynı zamanda vatandaşların kimlik ve kültürel varlığına duyulan saygının somut bir göstergesidir. Bu uygulama, halkın haklarına daha bilinçli erişmesini ve yerel yönetim süreçlerine daha etkin katılımını sağlar. Sonuç olarak, hem demokrasinin derinleşmesine hem de toplumsal aidiyetin güçlenmesine önemli bir katkı sunar.

Yerel yönetimlerin anadilde hizmet sunması; eğitim, sağlık, kültür, sosyal yardım, belediye duyuruları ve kent bilgilendirme süreçlerini kapsamalıdır. Ayrıca, anadil kullanımı; yerel meclis toplantıları, kent konseyleri ve halk forumları gibi katılım mekanizmalarında da sağlanmalı, böylece halkın kendi yaşam alanlarını belirlemede söz sahibi olması desteklenmelidir.

Türkiye’de yaşayan milyonlarca yurttaş, Kürtçe, Arapça, Lazca, erkese ve diğer dillerde iletişim kurmaktadır. Ancak mevcut yasal düzenlemeler ve uygulamalar, yerel yönetimlerin bu dillere yönelik hizmet sunma kapasitesini ciddi biçimde sınırlandırmaktadır. Özellikle 1982 Anayasası’nın getirdiği merkeziyetçi ve kısıtlayıcı yapı, halkın kendi anadilinde kamusal hizmet alma hakkını büyük ölçüde kısıtlamaktadır.

Tüm Bel-Sen olarak, yerel yönetimlerin yerel halkın kültürel ve dilsel özgünlüklerine saygılı, kapsayıcı ve eşitlikçi bir anlayışla hizmet sunabilmesi gerektiğini savunuyoruz.

Öyle ki bu yaklaşımımız Sendikamızın tüzüğünün 2. Maddesinde de ifadesini bulmaktadır:

“TÜM BEL-SEN, tüm belediye ve yerel yönetimler tarafından sunulan tüm kamu hizmetlerinin eşit, ücretsiz, nitelikli ve hizmetin ulaşılabilirliği için anadilde sunulması gerektiğini savunur. Bu hakların gaspı yönündeki girişimlere karşı mücadele eder.”

Bu doğrultuda;

- Belediyelerin, bölgedeki dil çeşitliliğini gözeterek çok dilli hizmet standartları geliştirmesi,
- Tabelalar, bilgilendirme materyalleri ve dijital platformlarda birden fazla dilin kullanılabilmesi,
- Belediyelerin, anadilde başvuru ve danışmanlık hizmetleri sunabilecek insan kaynağına sahip olması,
- Ulusal mevzuatın, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve AİHS ile uyumlu hale getirilmesi, zorunlu bir demokratik gereklilik olarak görülmelidir.

Sonuç olarak, anadil hakkı yalnızca bireysel bir hak değil; toplumsal barışın, demokratik katılımın ve yerel demokrasinin güçlendirilmesinin de vazgeçilmez bir parçasıdır. Anadilde hizmetin sağlanması, yerel yönetimlerin halkla daha güvene dayalı, kapsayıcı ve etkili bir ilişki kurmasını mümkün kılacaktır.